

Det var krigen som førte skipsreder og entreprenør Albin Jansson til kirken.

Fartøyene i hans lille rederi var satt ut av spill og fimbulvinter og varemangel hadde lammet øvrig virksomhet, slik at han ble sittende innesnødd på gården sin og bare kunne betrakte skorsteinsrøyken til fjerne naboer. Vinternettene var lange og søvnen sviktet ham etter uvirksomme dager, så han ble liggende våken under hundevakten mens tankene gikk sine egne veier. De begynte å kverne rundt virkelighetsfjerne spørsmål som manglet klare svar, og når morgenen kom hadde han mistet sin sedvanlige arbeidslyst.

Han følte at han var i ferd med å havne på dypt vann og forsto advarselen: Uten arbeid og fornuftige prosjekter flakket tankene rundt i villrede, og dersom krigen hadde tatt de vanlige jobbene fra ham, gjaldt det å finne noe nytt å ta seg til i stedet.

Han brukte en hel lørdag på snømåking og på søndagen la han kjettinger på Chevroletens bakhjul, fyrte opp trekullaggregatet og manøvrerte gjennom kurver og snødriver opp mot Lumparlands gamle trekirke. Han kjørte seg fast noen ganger, og en gang havnet han i grøfta, men med skuffe, granris og brekkstenger fra skogen arbeidet han seg fremover. På den måten begynte tilværelsen igjen å normaliseres av hverdagens slit og slep og fremgang. Ingen forræderske tanker fikk feste hos den som holdt seg syssel-

satt, og selv i rederiets lukrative år hadde han holdt seg relativt slank gjennom arbeid og sparsommelighet.

Skipsrederen i ham kunne dog gjenkjennes i en viss pondus under den velbrukte engelske paletoten og i svetten som begynte å piple frem under hatten. Den hatten hadde han en gang kjøpt i Toronto, til en så ublu pris at det kunne minne om økonomisk lettsindighet. Men hattemaker Tilleyes hadde da også tilbudt livstidsgaranti, og etter atten års flittig bruk kunne hatten anses som inntjent. Den hadde tålt strenge vintre, monsunregn og tropisk sol, og hver gang han nå satte den loslitte Tilleyen på seg følte han på velbehaget ved en god investering. Han var absolutt ikke økonomisk lettsindig og hans entreprenørteft og arbeidsglød drev ham stadig videre.

Utenom skipsrederens ellers gode helsetilstand var ansiktet værbitt av havets vind og kroppen var knorret etter år i rigger og ved kullbinger. Albin var middels høy, mellomblond og middels kraftig. Han hadde visse fortrinn, så ikke så verst ut, og kunne nok hatt kone og barn om han bare hadde hatt tid. Men tiden hans var fylt opp med arbeid, og når han stengte kontoret for dagen pleide han å fortsette med skogs- og gårdsarbeid hjemme. Nå hadde derimot krigen strupt aktivitetene, og lediggangen plaget ham.

Nærmere kirkebygda var veien bedre brøytet, og svetten rakk å tørke på skjorteryggen slik at lørdagsbadstuen ikke hadde vært helt forgieves. Presset inn i en møllkuleduftende tweedress, sydd i Edinburgh høsten tjueåtte, deltok han i høymessen mens han besiktiget sognebarna. Det var her man fortsatt kunne treffe litt folk på tross av de mørke tidene.

Albin sang salmer med myndig kapteinsrøst mens han følte seg opplivet av fellesskapet i bønnen, de bøyde nakkene og de foldede hendene. Menigheten tok seg gjennom liturgien som en veldressert besetning, og Albin fant seg til rette i fellesskapet og la styrke i sin syndsbekjennelse. Så kunne han under prekenen ta et nøyere overblikk. Han hadde satt seg lengst frem i kirken og måtte vri seg på benken for å få øye på alle.

Der satt Valfridas Kristina, frisk og frodig og arbeidsfør så det spraket rundt henne. Hun ville nok være en som forsto seg på å holde orden på en familie. Albin hetnet av å betrakte hennes robuste kvinnelighet, men hvem hadde vel tid til å tenke på romantikk og ekteskap i disse tider? Hjemgården hans, Norrträsk, krevde nok omfattende renovering og modernisering før en kvinne kunne trives der borte på stranda i bygdas utkant. Vannpumpe og vedkomfyrr ville helt sikkert kreves, og kanskje til og med et nytt soverom, for Kristina formelig blusset av fruktbarhet. Disse assosiasjonene til sprakende og blussende varme foranlediget ham til å åpne et par knapper i vesten.

Men før han kunne tenke på å realisere denne typen visjoner måtte fartøyene befraktes og hans øvrige virksomheter bringes i orden. Krigen kunne han ikke gjøre noe med, men han måtte sette seil etter dens vinder. Oppdragene måtte tilpasses de rådende tider, og det fantes fortsatt lønnsomme trader.

Han tvang blikket vekk fra Kristina og begynte å granske mannfolkene under galleriet. Der satt en hel hop med prima sjøfolk, men denne gangen måtte han få tak i folk som utover sjømannskapet innehadde

særskilte personlige egenskaper. To solide karer burde holde.

De gifte som satt fremst i kirken med familiene sine var vanligvis stabile menn som tok ansvar, men dem hadde han avskrevet aller først. Før en familieforsørger tok hyre, ville han gjerne vite om og når han kunne komme hjem igjen, og i forkant av denne reisen våget ikke Albin å gi seg inn på noen forpliktelser.

Under galleriet satt flere ungarer og hjemmeboende sønner. Han vurderte egenskapene deres slik han kjente dem. Der satt noen drukkenbolter, og det slaget pleide å være dugelige arbeidskarer og snedige problemløserer så lenge de holdt seg edru. Men på denne ferden var det ikke rom for fylletramp i klavet. God dømmekraft var påkrevd.

Granholm-brødrene brukte å holde seg edru og ville nok mønstre på hvilken som helst fart. De var arbeidsomme og ikke redde for noen ting, men dessverre hadde de heller ingen ting i hodet. Han ville trenge brukbare hoder der borte, og strøk derfor de kraftige brødrene, i tillegg til ranglefantene. Dårlig dømmekraft ble ikke bedre av at den kom ut av et edru hode.

Det satt visselig noen der som han kjente som lysere hoder, men etter noen overveielser så han seg tvunget til å avstå også fra disse. Snedigheten deres hadde forledet dem til overdreven lesing og refleksjon så de hadde utviklet seg til kverulanter. Han fryktet at de kunne komme med spørsmål som gjorde en vanlig sjøfarende entreprenør svar skyldig. De slo rundt seg med spissfindigheter som etikk og demokrati, og en av dem var til og med engasjert i fagforeningsvirk-

somhet. Albin hadde en følelse av at de kunne bli ubehagelige å ha med å gjøre på denne ferden, og dessuten lett bli dyre i drift når de krafset til seg ved hjelp av paragrafer og avtaler.

Et par karer som var i overkant religiøse var det av lignende årsaker sikrest å la bli igjen på land.

Ved postludiet var det bare to kandidater igjen, og dem tok han til sides da menigheten grupperte seg for å pleie ulike forretninger og omgang på kirkebakken. Han var ingen tilhenger av høflighetsfraser og konversasjon: «Jeg drar til sjøs med Brita når isen går,» sa han. «Jeg trenger to gode menn, og vi blir nok borte en stund. Hvis vi får det til å klinge litt i skipskassa så får dere full krigshyre selv om vi blir liggende i havn, men dere kan ikke regne med at det blir så enkelt. Er dere interessert?» Den yngste av mennene var straks på alerten: «Hvor lang blir reisen?»

«Det kommer an på fraktene. Ganske så lang vil jeg tro.»

«Men Brita kan vel knapt henge med i en konvoi? De holder jo gjerne en sju-åtte knop.»

«Vi klarer oss nok.»

«Men hvor hen da? Østersjøen later til å være et kruttmagasin og i svensk kystfart har de ikke frakt til sine egne skuter en gang. Der gjør man ingen penger.»

«Vi tar frakter der de finnes. Dere får se etter hvert.»

«Men det smeller jo på alle hav nå. Engelskmennene ser ikke ut til å gi mye for det finske flagget nå for tida, tyskerne slepper neimen ikke frem noen ting og de holder jo hele Europa under hælen. Det er kroken på døra.»

Albin kommenterte ikke slike selvfølgeligheter. Han ga mennene tid til å tenke selv. Dumskaller var de jo ikke.

«Bærer det av sted til Gullkysten?» sa den yngste. «Da må jeg nok stå over denne gangen, Albin. Jeg har en del å skjøtte her hjemme og får smake pisker hvis jeg blir lenge borte.»

«Vi kunne kanskje diskutere en liten andel i utbyttet.»

«Fem prosent?»

«Det kommer litt an på hvordan det går. Vi må som sagt diskutere saken.»

Albin kunne lese mannens indre kamp før han fikk samlet seg.

«Neei, dessverre. Jeg får bråk om jeg stikker av på langtur nå. Fra Gullkysten vet ingen når man kan komme seg hjem.»

«Vi har ikke sagt noe om bestemmelsessted. Man må ta fraktene der de er.»

«Det er forståelig nok det – men neei, jeg kan ikke bli borte lenge akkurat nå.»

Gutten har tydeligvis funnet seg kvinnfolk til slutt, tenkte Albin. Tidligere ville han neppe trukket seg på grunn av litt strabaser bare det lå en liten slant på lur, men nå hadde han begynt å tenke rare tanker. Kvinner kunne ha slik innvirkning og da var det ikke mye å gjøre med det.

Mannen sa ha det bra, dyttet skyggelua bak i nakken, og ruslet videre til neste lille forsamling på kirkebakken.

Albin henvendte seg til den eldste mannen, hvis enkemannsstand kunne skues på hans noe gammelmodige og lett keitete bekledding. Helt siden ung-

dommen hadde han gått under kallenavnet Pallermo, men det hadde ingen sammenheng med det ålandske skjellsordet paller som beskriver nedrig barnslighet og unyttigheter. Det var tvert i mot et hedersnavn etter en episode i den sicilianske havnebyen Palermo i nittenhundreogtolv.

Pallermo begynte å bli litt gammel, tjukk og støl, men han hadde godt håndlag med båter. Skrog som ikke holdt seg flytende etter hans oppskrift var ubehjelpelige vrak, og den motor som motsto hans verk-tøy var ikke mye bedre.

Det ble sagt at han hadde et særskilt hjertelig forhold til nettopp sånne glødehodeveteraner som den som ruvet tung og oljedrenket nede i Britas maskinrom. Når Pallermo kom med blåselampen sin ble det liv i støpejernet.

«Ja hva sier du Pallermo?»

«Ja hva fankern skal man si? Det begynner snart å bli tida for å fiske brasme innafor Öjen – og både tysker og russer ser ut til å opptre som fanden sjøl ute på havet. Det er strevsomt der ute.»

«Finnene later jo til å jobbe godt i lag med tysker. Og det kan gå en faen i Järsö-folket også hvis du setter brasmegarn østafør Öjen. Man er nødt til å innrette jobben etter forholdene i farvannet der man seiler.»

«Du sa noe om andel i utbyttet?»

«Jeg gjorde det, ja. Kan hende fem prosent i fall det knaller til.»

«Vi må vel ha ombord nok en mann?»

«Men det gnager jo på utbyttet så klart. Med to mann kunne vi skrappt sammen en slant i skipskassa.»

«Jeg piler ikke akkurat opp i riggen mer.»

«Kanskje det kunne ordne seg med gutteslask. De går ganske billig nå som det er for mange munner rundt matfatet bortetter.»

«Guttungene bruker å kunne gjøre nytte for seg. Men det trengs vel en som har litt krefter og kan lage mat.»

De ga hverandre hånden på dette og Albin vandret fornøyd nedover kirkebakken. Han hadde fryktet for å nødes til å gi ut en sju-åtte prosent og lønne enda en fullbefaren sjømann. I krigstider fantes det godt om gutter som trengte å forsørges, så hyren burde på det viset kunne holdes moderat. Det hadde vært et givende kirkebesøk.

I tankene begynte han å gå igjennom den siste tidens forlis, og fant snart noen kandidater til den ubesatte plassen blant enker med store barneflokker og sultne sønner i slyngelalderen. På ensomme rorvakter og under arbeidet ved innsjøen i Norrboda hadde han lagt seg til vanen med å tenke høyt, og han gikk nå tankefullt mumlende ned kirkebakken til han uttalte «Lena» med høy røst og stanset opp: Den lille Mariehamns-skuta Lena hadde gått på en mine utenfor Hängö, og i det havariet hadde det gått med en kokk fra Västeränga som hadde etterlatt seg en stor familie der det ikke kunne være særlig fett nå. Enkens eldste barn burde begynne å nærme seg alderen for å gå til sjøs og bidra til å forsørge familien.

Veien til Västerengä var lang og dårlig brøytet i krigstiden, men etter diverse bryderi i snøskavlene hadde han kommet så langt veien var kjørbær. Den siste biten måtte han gå over berget på en opptråkket sti, men han trodde nok at han skulle få lønn for strevet. Enken hadde rykte på seg for å være en fornuf-

tig kvinne med respekt for livets realiteter, og disse realiteter pekte på at det var nødvendig med kontanter til husholdningen. Hun hadde nok ikke råd til å takke nei til en jungmannslønn selv om den var aldri så måtelig, så han banket fortrøstningsfullt på døren i den lille stua ved vannkanten.

Men hun var umedgjørlig til tross for at det syntes på livsførselen at det trengtes penger, og at han la frem ærendet sitt på beste vis og fremholdt krigsseilingens fortjeneste.

«Krigen har allerede tatt en mann fra meg og jeg vet at den kan ta flere av oss enda, men jeg har ikke tenkt å sende noen ut til minene frivillig. Vi tar heller fattigdommen her i fjæra. Du må nok henvende deg til noen som har flere igjen.»

Det var unger i hver eneste krok av stua, så Albin syntes nok at hun hadde flere enn tilstrekkelig i behold, men han hørte på tonen i stemmen hennes at hun ville bli hard. Kaffesurrogat bød hun likevel på, og han satte seg ned og forsøkte å lirke det til med en liten lønnsforhøyelse, men hun sa at det ikke var et spørsmål om penger.

Et slikt standpunkt var ubegripelig for Albin, og dermed ga han opp. Da han vasset tilbake til bilen gjennom snøen, ergerlig over at han skulle tvinges til å hyre dyrere mannskap, ble han anropt fra skogens skygge.

«Hallo Albin, når legger du ut?»

Mellom trærne skimtet han en småvokst guttunge, uten ytterklær i vinterkulden. Han virket andpusten, som om han hadde sprunget, og Albin mente å kunne kjenne ham igjen som en av ungene i flokken der inne. Inne i stua hadde moren ført ordet for barna,

men denne her syntes å ha smøget seg ut og sprunget en omvei for å få snakke uforstyrret.

«Det blir ikke lenge til,» svarte Albin. «Det bærer i vei straks isen går. Men det hørtes jo på moren din at det ikke blir til noe for din del.»

Gutten kløv ut av mørket og Albin kunne se at det var den nest lengste innefra stuas barnekull. Den største hadde sett stødig ut, som om han allerede hadde akslet den druknede farens vadmelstrakk, og Albin hadde håpet på ham. Denne her hadde jo fortsatt barnestemme og var så smal over skuldrene at genseren hang ned. Håret var uklippet, og når lokkene flagret i vindkastene vistes en tynn nakke som ikke virket som den hadde vokst i takt med det store hodet. I den kroppen fantes nok ikke tilstrekkelig kraft for slitet ombord.

«Pappa sa at beste måten å klare seg på var å gå til sjøs og jobbe hardt, og den saken har vel neppe endret seg bare fordi han druknet. Det vet mamma også – hun ble bare så oppskaket da Lena gikk på den minen. Hun kommer nok på rett kjøll igjen.»

Dette var gode takter som falt i smak hos Albin, men gutten rådet jo ennå ikke over seg selv.

«Du kan ikke komme ombord uten mammas samtykke før du er tørr bak øra – og det er tungt arbeid der ute.»

«Mammas velvilje har jeg nok, vær ikke urolig for det. Og tungt arbeid har vi hjemme også – når legger vi ut?»

«Hvor gammel er du?»

«Sytten» sa gutten, og Albin mente først at den løgnen var i groveste laget. På den andre siden kunne det tyde på godt to i slyngelen når han trodde seg

kapabel til å gi et slikt inntrykk. Han sjenerte seg ikke.

«Har du vært til sjøs før da?»

«Det er nok som med Hilda og polakken det.»

«Sier du det du — kan du lage mat da?»

«Etter at pappa døde har mamma ofte arbeidet oppe i Flaka, og da er det jeg som koker.»

«Jasså ja. Nåvel, men det blir nok til at vi setter seil også, det skorter på drivstoff. Duger du til noe oppe i stormasta?»

«Klatre kan jeg og jeg er ikke redd av meg,» sa poden og betraktet trærne rundt seg. Så valgte han ut en furu med naken stamme og klatret oppover slette stokken. Albin kunne se at det var en som hadde røvet kråkereir i sine dager. Han var seig i klypene og smidig, og han ga seg ikke før han nådde opp i krona. I femten meters høyde krøp han ut på en gren og snakket kortpustet: «Du skal ha en hånd for skipet og en for deg sjøl.» Han grep en tynnere gren med den ene hånden og viftet med den andre for å vise at han var rede for riggarbeid.

«Toppseilet skal beslås tett som en torsk filtret inn i garnet, og blokkene skal smøres med fåretalg.» Den skingrende og ustø stemmen tydet på at han var dyktig redd der oppe i furutoppen, men også så god til å fremheve sine sjømannsferdigheter at han holdt redselen fra livet.

Kan hende han faktisk kunne klare det, tenkte Albin. Det var driv i ham, og det var til syvende og sist det som ofte ble avgjørende for hvordan man red stormen av. Han var riktignok småvokst, men gutter i slyngelalderen kunne godt vokse utrolig fort i styrke når det krevdes, og inntil da var i det minste Pallermo

sterk som en bjørn. De kunne rent ut bli et bra arbeidslag med den enes kraft og kunnskap og den andres iver og rørlighet. Og altfor store lønnskostnader ble det vel heller ikke med en sånn liten en.

Det var nok en førsteklases gutt, avgjorde Albin, og etter en tids roping mellom bakken og tretoppen hadde han prutet hyren ned til et akseptabelt nivå. På tross av sin iver etter å komme seg til sjøs hadde guttungen hatt forstand til å passe på inntekten.

«Kom ned, så vi får ta hverandre i hånden,» ropte Albin, og gutten kom ned i en sånn fart at han falt den siste biten, men han var raskt oppe igjen og trykket hender.

«Hva heter du, gutt?»

Gutten tok skikkelig sats, bukket og lirte av seg som en utenatlekse: «Ture Valdemar Emanuel Gustavsson. Mamma bruker å kalle meg Tutte.»

«Og nå som vi har tatt hverandre i hånden kan du fortelle meg hvor gammel du egentlig er.»

«Femten,» svarte Tutte og skottet på Albin under det lange håret. «Fjorten» fortsatte han da Albin så avventende på ham en stund. «Men jeg fyller femten allerede i januar og jeg kan katekismen utenat.»

«Katekismen er vel og bra, men det viktigste er at du har mammas velsignelse, ellers kommer du ikke ombord på skuta mi. Skal vi gå inn og prate med henne?»

«Næhæi. Hun trenger litt tid på seg. Man må gjøre det på den rette måten – men jeg tar det skriftlig siden og sender papiret til deg med melkebil. Innen fire dager skal det nok være i orden. Hun er ikke dum.»

Det er åpenbart ikke du heller, tenkte Albin og gikk for å legge ved i trekullaggregatet. Men jeg skal

nok få lov til å holde et nakkegrep på deg så du ikke skjener i vei og begår dumheter, for i dét hodet er det full fart. Der kan det boble opp hva som helst.

Mens Albin styrte Chevroleten hjemover gjennom mørke og snøfonner satt han på ny og pratet for seg selv, og nå kunne man høre at tonefallet hans begynte å få tilbake sin sedvanlige iver.

